

T. XXVI (2023) Z. 2 (70)  
ISSN 1509-1074  
10.24425/rhpp.2023.145586

ROCZNIK  
HISTORII PRASY POLSKIEJ

The twenty-fifth anniversary  
of the *Rocznik Historii  
Prasy Polskiej*  
[*Yearbook of the History  
of Polish Press*]

**25 lat „Rocznika Historii  
Prasy Polskiej”**

Instytut Nauk o Informacji  
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN  
ul. Podchorążych 2  
PL 30-084 Kraków  
e-mail: ewa.wojcik@up.krakow.pl  
<https://orcid.org/0000-0001-8736-5130>

**Ewa  
WÓJCIK**

KEY WORDS:  
media studies in Poland, history of academic journals

SŁOWA KLUCZOWE:  
„Rocznik Historii Prasy Polskiej”, prasa naukowa,  
media prasowe

ABSTRACT  
This article presents the role and thematic content  
of the *Rocznik Historii Prasy Polskiej* [*Yearbook  
of the History of Polish Press*] (1998–2022),  
especially the period 2018–2022.

ABSTRAKT  
Artykuł ukazuje dzieje i tematykę „Rocznika Historii  
Prasy Polskiej” (1998–2022), ze szczególnym uwzględ-  
nieniem lat 2018–2022.

### **Streszczenie**

„Rocznik Historii Prasy Polskiej”, organ Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie, jest czasopismem naukowym poświęconym dziejom prasy polskiej i innych środków komunikowania masowego. Pismo powstało z inicjatywy środowiska krakowskich prasoznawców (Uniwersytet Jagielloński, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, obecnie Uniwersytet Pedagogiczny) i miało wypełnić lukę po zlikwidowaniu w 1993 roku warszawskiego „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej” wydawanego przez Instytut Badań Literackich PAN. Pierwszy zeszyt „Rocznika” ukazał się w 1998 roku, obecnie obchodzimy 25-lecie jego istnienia. Artykuł ma na celu ukazanie dziejów czasopisma, jego zawartości, zasług i dokonań dla dyscypliny oraz wykazanie, że może być ono miarodajnym źródłem odzwierciedlenia stanu badań nad dziejami polskich środków komunikowania masowego.

W 2022 roku obchodziliśmy 50-lecie działalności Komisji Prasoznawczej PAN, Oddział w Krakowie. Ten piękny jubileusz zbiegł się z 25-leciem istnienia „Rocznika Historii Prasy Polskiej”. Podwójne obchody stały się dobrą okazją do wspomnień, podsumowań i podziękowań dla wszystkich, którzy pismo stworzyli, redagowali i przeprowadzili przez trudne dla czasopism naukowych czasy. Dzieje „Rocznika Historii Prasy Polskiej” za lata 1998–2017 zostały opisane przy okazji jubileuszu jego 20-lecia<sup>1</sup>. W tym opracowaniu z konieczności tylko skrótowo przywołano fakty z historii pisma, zwracając jednak główną uwagę na dzieje i tematykę periodyku za ostatnie pięciolecie 2018–2022.

Początków pisma należy upatrywać w dwóch faktach. Pierwszym jest niewątpliwie likwidacja w 1993 roku warszawskiego „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej”, kontynuatora ukazującego się od 1962 roku „Rocznika Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”<sup>2</sup>. Przyczyna druga wynika zatem z pierwszej, gdyż historycy prasy pozbawieni zostali periodyku, w którym artykuły, materiały i wspomnienia zamieszczali badacze z wielu ośrodków naukowych. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” był jedynym w Polsce, i prawdopodobnie także na świecie, pismem poświęconym historii prasy<sup>3</sup>.

Głównymi inicjatorami założenia nowego tytułu, będącego niejako kontynuatorem „Kwartalnika”, stali się prasoznawcy z ośrodków krakowskiego, śląskiego i kieleckiego. To dzięki ich dążeniom, a przede wszystkim uporowi, udało się pokonać wszelkie trudności związane z finansowaniem przedsięwzięcia i powołać do życia czasopismo historycznoprasowe „Rocznik Historii Prasy Polskiej”. Pismo wspierała instytucjonalnie Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie<sup>4</sup>. Była to głównie

---

<sup>1</sup> Zob. E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*. Profesor Jerzy Jarowiecki — założyciel i wieloletni jego redaktor, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” [dalej: RHPP] 2020, z. 2, s. 5–25.

<sup>2</sup> „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” zmienił w 1977 roku tytuł na „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”; szerzej zob. J. Myśliński, *Od „Rocznika Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” do „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*, RHPP 1998, t. 1, z. 1–2.

<sup>3</sup> S. Dziński, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1962–1993) — portrety polskich czasopism prasoznawczych, RHPP 1999, z. 2 (4), s. 95–129.

<sup>4</sup> Prezydium PAN, Oddziału w Krakowie wyraziło zgodę na firmowanie czasopisma 24 września 1997 roku.

zasługa prof. Jerzy Jarowieckiego (ówczesnego przewodniczącego Komisji Prasoznawczej PAN, Oddział w Krakowie), związanego z Wyższą Szkołą Pedagogiczną (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN), i prof. Stanisława Grzeszczuka, reprezentującego środowiska naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Śląskiego. Projekt został wsparty finansowo i merytorycznie przez dr. hab. Mieczysława Adamczyka, współzałożyciela i rektora Wszechnicy Świętokrzyskiej, niepublicznej uczelni z siedzibą w Kielcach<sup>5</sup>.

W skład Kolegium Redakcyjnego weszli wspomniani wyżej Jerzy Jarowiecki, Stanisław Grzeszczuk, Mieczysław Adamczyk, prof. Wiesław Bieńkowski (Uniwersytet Jagielloński), prof. Jerzy Myśliński (Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie), dr Sylwester Dziki (Ośrodek Badań Prasoznawczych UJ), prof. Andrzej Notkowski i dr Krzysztof Woźniakowski jako sekretarz redakcji (oba z Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. KEN w Krakowie). Redaktorem naczelnym pisma od początku do 2017 roku był Jerzy Jarowiecki, następnie prowadzenie periodyku przejęła prof. dr hab. Grażyna Wrona.

W 1998 roku ukazał się, jako półrocznik, pierwszy podwójny numer „Rocznika Historii Prasy Polskiej”. W miarę poprawy sytuacji finansowej redakcja planowała przekształcić go w kwartalnik, co zrealizowano dopiero w 2014 roku. Od początku ukształtowała się — utrzymana do dzisiaj — struktura pisma: *Artykuły i rozprawy*, *Materiały i miscellanea*, *Przeglądy i recenzje*, *Kronika*, w której znalazły się relacje z bieżących wydarzeń związanych z problematyką periodyku, sprawozdania i nekrologi. W 2010 roku wprowadzono stałą rubrykę *Nasi Autorzy*, prezentującą sylwetki twórców tekstów opublikowanych w danym numerze. Każdy artykuł zawierał streszczenie, abstrakt w języku angielskim i słowa kluczowe.

Redakcja, zgodnie z przyjętymi założeniami programowymi, planowała zamieszczać materiały poświęcone historii prasy polskiej, z zastrzeżeniem, że „periodyk nie będzie stronił od podejmowania szerszej problematyki mediów i zmian zachodzących na rynku prasowym”<sup>6</sup>.

W 2009 roku rozszerzono formułę „Rocznika”, o czym poinformowano we wstępie *Od redakcji*. Redaktor naczelny Jerzy Jarowiecki wyjaśnił ową decyzję faktem, że członkowie Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie w znacznej mierze zapelniający łamy „Rocznika” to nie tylko historycy prasy, a także medioznawcy „zainteresowani szeroko rozumianą problematyką komunikowania masowego, rozwojem wiedzy o współczesnych mediach, zachodzącymi zmianami na rynku prasy i mediów elektronicznych”. W tym celu dokonano zmian w wewnętrznej strukturze

<sup>5</sup> Pierwsze spotkanie redakcji odbyło się 3 grudnia 1997 roku w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP w Krakowie (obecnie Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego) przy ul. Podchorążych 2, którego prof. J. Jarowiecki był długoletnim dyrektorem. Przez kolejne lata gościł w nim członków Kolegium Redakcyjnego, tutaj podejmowano strategiczne decyzje dotyczące rozwoju pisma.

<sup>6</sup> *Od redakcji*, RHPP 1998, t. 1, z. 1–2, s. 3–4.

peryodyku, dzieląc *Artykuły i rozprawy* na dwa segmenty: *Dzieje prasy polskiej do 1989 r.* i *Polska prasa i media od r. 1990*. Układ ten został w późniejszym czasie zaniechany, ale nadal utrzymano rozszerzoną formułę pisma.

Problemy natury finansowej towarzyszyły pismu od początku jego funkcjonowania. Każdy kolejny rok wydawania peryodyku stał pod znakiem zapytania, redaktor naczelny z zespołem nieustannie walczyli o pozyskanie środków na jego kontynuację. Bez wsparcia głównych sponsorów, takich jak Komitet Badań Naukowych, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński, Wszechnica Świętokrzyska, Uniwersytet Śląski, w kolejnych latach Akademia Świętokrzyska (ob. Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, czasopismo nie miałooby szans na przetrwanie. Sytuacja ustabilizowała się dopiero w roku 2010, kiedy główny ciężar finansowania pisma przejęło Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Kolejny kryzys w dziejach pisma nastąpił w marcu 2017 roku wraz z wejściem w życie „nowych reguł finansowania publikacji naukowych ze środków DUN, pozostających w dyspozycji Polskiej Akademii Nauk”, w związku z czym zamierzano finansować tylko czasopisma „na najwyższym poziomie”<sup>7</sup>. Dzięki wielokierunkowym działaniom na różnych szczeblach i ten kryzys udało się przezwyciężyć. Od 2011 roku oficjalnym współwydawcą peryodyku, obok Komisji Prasoznawczej PAN, jest Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie. „Rocznik” pozostaje nadal pismem naukowym poświęconym historii prasy, ale redakcja postanowiła rozszerzyć formułę pisma o współczesne zagadnienia związane z szeroko pojętymi mediami.

W dwudziestolecie wydania „Rocznika” redakcja potwierdziła poszerzenie zarówno zakresu zagadnień, jak i środowiska badaczy wieloaspektowo pojmowanej tematyki medialnej, we wstępie *Od redakcji* czytamy:

Koncepcja rozszerzenia profilu naukowego „Rocznika Historii Prasy Polskiej” [...] jest potrzebą jego wzmocnienia poprzez udostępnienie miejsca do prezentacji prac badaczy zróżnicowanych aspektów historii mediów i ich udziału oraz roli w komunikacji społecznej na przestrzeni minionych lat. Pojęcia „historia” oraz „przeszłość”, parafrazując stwierdzenie prof. Jerzego Topolskiego, mają dla Redakcji umowny charakter, a historia mediów jest nauką „nie zapatrzoną w przeszłość, lecz skierowaną ku przyszłości”. Uwzględniając jako obszar badawczy zarówno tradycyjne, jak i nowe media, wydobywamy potencjał ich uniwersalnej przydatności w analizie zmieniających się warunków społecznego komunikowania. Wszechobecna konwergencja mediów w naturalny sposób poszerza krąg zainteresowań naukowców, pragniemy zatem uczynić z naszego czasopisma

---

<sup>7</sup> Pismo z dnia 22 marca 2017 r. od prof. dr. hab. Edwarda Nęcki, przewodniczącego Komisji ds. Działalności Upowszechniającej Naukę PAN, do Jerzego Jarowieckiego, redaktora naczelnego „Rocznika Historii Prasy Polskiej” [w archiwum RHPP].

forum szerokiej dyskusji na tematy odpowiadające zainteresowaniom badaczy innych dyscyplin naukowych, pozostających jednak w styczności tematycznej z historią mediów, co — mamy nadzieję — pozwoli nam wskazać dynamikę przemian w naukach i teoriach badawczych na obszarze historycznego medioznawstwa<sup>8</sup>.

Od 2012 roku pismo ukazuje się także w wersji elektronicznej, pierwotna pozostała jednak wersja papierowa. Wcześniejsze numery periodyku z lat 1998–2011 są dostępne dla czytelników w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej, a od 2012 roku na Platformie Czasopism Naukowych PAN.

W okresie dwudziestopięcioletniego istnienia „Rocznika Historii Prasy Polskiej” (przypomnijmy w latach 1998–2022) na łamach pisma swoje teksty opublikowało łącznie 192 autorów pochodzących z różnych ośrodków naukowych. Oprócz członków Komisji Prasoznawczej przedstawiciele wielu ośrodków naukowych: Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Śląskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Zielonogórskiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu w Ostrawie w Czechach, Instytutu Historii PAN, Instytutu Badań Literackich PAN, Instytutu Pamięci Narodowej, Akademii „Ignatianum” w Krakowie, nadto wyższych szkół we Wrocławiu, w Poznaniu, Sosnowcu, Toruniu, a także w Izraelu. Wśród autorów widzimy także pracowników bibliotek, m.in. Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, Wojewódzkiej Biblioteki w Zielonej Górze, Biblioteki Głównej UP, Biblioteki Głównej AWF, a także muzeów, towarzystw i innych pozauniwersyteckich ośrodków badawczych. Redakcja daje również szansę zaistnienia młodym badaczom, doktorantom rozpoczynającym dopiero karierę naukową, publikując ich teksty w „Roczniku”.

W ciągu 25 lat pożegnaliśmy na łamach „Rocznika” wielu kolegów, członków Komisji i tych związanych z pismem: Alinę Słomkowską<sup>9</sup>, Wiesława Bieńkowskiego<sup>10</sup>, Czesława Lechickiego<sup>11</sup>, Andrzeja Ślisza<sup>12</sup>, Andrzeja Urbańczyka<sup>13</sup>, Andrzeja

<sup>8</sup> *W dwudziestolecie pisma*, RHPP 2018, z. 2, s. 3–4.

<sup>9</sup> J. Jarowiecki, *Profesor Alina Słomkowska (13 stycznia 1929–18 sierpnia 1995)*, RHPP 1989, nr 1–2, s. 281–284.

<sup>10</sup> S. Dziński, *Wiesław Bieńkowski (1926–1999)*, RHPP 2000, z. 2, s. 303–306, zob. też J. Rogozik, *Mój Profesor*, RHPP 2000, z. 2, s. 306–308.

<sup>11</sup> S. Dziński, M. Glogier, *Czesław Lechicki (1906–2001) — religioznawca, prasoznawca*, RHPP 2001, z. 2, s. 367–373.

<sup>12</sup> J. Myśliński, *Andrzej Ślisz (1929–2001)*, RHPP 2001, z. 2, s. 375–387.

<sup>13</sup> S. Dziński, *Andrzej Urbańczyk (1946–2001)*, RHPP 2002, z. 1, s. 289–291.

Notkowskiego<sup>14</sup>, Pawła Dubiela<sup>15</sup>, Jerzego Seniowa<sup>16</sup>, Jana Lankaua<sup>17</sup>, Konrada Zawadzkiego<sup>18</sup>, Józefa Szczepańca<sup>19</sup>, Ryszarda Kapuścińskiego<sup>20</sup>, Halinę Kosętkę, Irenę Homolę-Skąpską<sup>21</sup>, Sylwestra Dzikiego<sup>22</sup>, Mariana Gierulę<sup>23</sup>, Walerego Pisarka<sup>24</sup>, Jerzego Myślińskiego<sup>25</sup> i Mariana Fuksa<sup>26</sup>.

Przez 25 lat w „Roczniku” zauważamy także zmiany pokoleniowe, co jest procesem nieuniknionym, zmieniała się Rada Naukowa, wakujące miejsca zajmowali nowi członkowie: Tomasz Mielczarek, Irena Socha, Danuta Hombek, Sylwester Dziki, Andrzej Jaeschke, Halina Kosętka. Obecnie w jej skład wchodzi:

Adina Bar-El (Nir-Israel, Israel),  
Grażyna Gzella (Toruń, Poland),  
Lars Jockheck (Hamburg, Germany),  
Kazimierz Karolczak (Kraków, Poland),  
Urszula Kolberová (Ostrava, Czech Republic),  
Lidiya Lazurko (Drohobycz, Ukraine),  
Susanne Marten-Finnis (Portsmouth, United Kingdom),  
Tomasz Mielczarek (Kielce, Poland),  
Jerzy Myśliński (Warszawa, Poland),  
Grzegorz Nieć (Kraków, Poland),  
Myroslav M. Romaniuk (Lwów, Ukraine),  
Andrzej Romanow (Gdańsk, Poland),  
Bogusław Skowronek (Kraków, Poland),  
Irena Socha (Katowice, Poland),  
Vitalij Telvak (Drohobycz, Ukraine),  
Jiří Trávníček (Brno, Czech Republic),  
Mariusz Wołos (Kraków, Poland).

<sup>14</sup> J. Jarowiecki, *Andrzej Notkowski (17 XII 1946–12 VIII 2003) — historyk prasy i najnowszych dziejów Polski*, RHPP 2003, z. 2, s. 357–365.

<sup>15</sup> S. Dziki, *Paweł Dubiel (1930–2006)*, RHPP 2006, z. 1, s. 281–287.

<sup>16</sup> M. Kornat, *Jerzy Seniów (1937–2006), historyk prasy, politolog*, RHPP 2006, z. 1, s. 289–290.

<sup>17</sup> S. Dziki, *Jan Lankau (1890 Lwów–1972 Kraków)*, RHPP 2011, z. 1–2, s. 295–297.

<sup>18</sup> S. Dziki, *Konrad Zawadzki (1912–2002)*, RHPP 2003, z. 1, s. 273–280.

<sup>19</sup> J. Szocki, *Józef Marian Szczepaniec (1928–2003)*, RHPP 2004, z. 1, s. 171–174.

<sup>20</sup> S. Dziki, *Ryszard Kapuściński (1932–2007)*, RHPP 2007, z. 2, s. 353–355.

<sup>21</sup> G. Nieć, *Irena Homola-Skąpska (1929–2017) — badaczka dziejów prasy Galicji i Śląska*, RHPP 2017, z. 2, s. 119–124.

<sup>22</sup> W.M. Kolasa, *Sylwester Dziki (1932–2015)*, RHPP 2016, z. 1, s. 125–129.

<sup>23</sup> W.M. Kolasa, *Medioznawcza spuścizna Mariana Gieruli (studium bibliometryczno-dokumentacyjne)*, RHPP 2020, z. 3, s. 161–171.

<sup>24</sup> A.J. Cieślikowa, *Walery Pisarek (1931–2017)*, RHPP 2018, z. 2, s. 165–168.

<sup>25</sup> J. Jarowiecki, *Żegnamy prof. dr. hab. Jerzego Leonarda Myślińskiego (1934–2022)*, RHPP 2023, z. 2, s. 105–111.

<sup>26</sup> W. Woźniakowski, *Prof. dr hab. Marian Fuks (1914–2022)*, RHPP 2023, z. 2, s. 113–118.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie zawartości „Rocznika Historii Prasy Polskiej” za 25 lat, jednak z wyraźnym wskazaniem, że kierunki badań historyczno-prasowych zostały już szczegółowo przedstawione z okazji jubileuszu 20-lecia pisma. Skupiono się zatem na ostatnim pięcioleciu, czyli latach 2018–2022, z odniesieniem do wcześniejszego opracowania<sup>27</sup>.

Już na początku można stwierdzić, że wstępny przegląd zawartości 25 tomów „Rocznika” utwierdza w przekonaniu, że może on być miarodajnym źródłem do odzwierciedlenia stanu badań nad dziejami prasy w Polsce.

Tabela 1

Liczba publikacji w „Roczniku Historii Prasy Polskiej”

| „Rocznik Historii Prasy Polskiej” | Liczba publikacji<br>1998–2022 | 1998–2017 | 2018–2022 |
|-----------------------------------|--------------------------------|-----------|-----------|
| <i>Artykuły i rozprawy</i>        | 355 (44%)                      | 249       | 106       |
| <i>Materiały i miscellanea</i>    | 88 (11%)                       | 62        | 26        |
| <i>Recenzje i omówienia</i>       | 251 (31%)                      | 216       | 35        |
| <i>Kronika</i>                    | 108 (13%)                      | 96        | 12        |
| Razem                             | <b>802</b>                     | 623       | 179       |

W tabeli 1 przedstawiono dane liczbowe za lata 1998–2022, z podziałem na omówiony już okres dwudziestolecia pisma (1998–2017)<sup>28</sup> i ostatniego pięciolecia (2018–2022).

Przez 25 lat w „Roczniku” ukazały się łącznie 802 teksty, z czego 443 (55%) stanowią artykuły i materiały, 355 (44%) zamieszczono w dziale *Artykuły i rozprawy*, a pozostałych 88 (11%) w dziale *Materiały i miscellanea*. Przez cały okres funkcjonowania „Rocznika” redakcja przywiązywała dużą wagę do rozwoju działu *Recenzji*, których łącznie ukazało się 251 (31%). Miały one różne formy: od rozbudowanych artykułów o charakterze recenzyjnym, po omówienia mające na celu zapoznanie czytelników z ukazującymi się na rynku wydawniczym publikacjami historyczno-prasowymi czy tekstami omawiającymi zawartość takich czasopism, jak „Zeszyty Prasoznawcze”, „Media i Medioznawstwo” i „Studia Medioznawcze”.

Pozostałych 108 (13%) publikacji (*Kronika*) stanowią sprawozdania z konferencji o tematyce prasoznawczej i medioznawczej oraz z prac Komisji Prasoznawczej. W liczbie tej znajdują się także nekrologi zmarłych historyków prasy, prasoznawców, medioznawców i innych osób związanych z Komisją i „Rocznikiem Historii Prasy Polskiej”.

<sup>27</sup> Zob. E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*

<sup>28</sup> Tamże.

W ostatnim pięcioleciu opublikowano w piśmie ogółem 179 tekstów, z czego 132 w dziale *Artykuły i rozprawy* (106) i *Materiały* (26). Rozwijał się także segment recenzyjny, w którym zamieszczono 35 publikacji. Najsłabiej, jeżeli chodzi o liczbę publikacji, prezentuje się *Kronika* zawierająca tylko 12 tekstów będących na ogół sprawozdaniami z odbytych konferencji prasoznawczych i medioznawczych. Wynika to przede wszystkim z faktu, że ich liczba w ostatnim latach zdecydowanie się zmniejsza.

Podjmując próbę analizy tematyki opublikowanych w wymienionym przedziale czasowym tekstów, przyjęto w ich kategoryzacji ogólnie obowiązującą periodyzację prasy, co ilustruje tabela 2.

Tabela 2

Zawartość „Rocznika Historii Prasy Polskiej” 1998–2022

| Problematyka                          | Liczba artykułów  | 1998–2017 | 2018–2022 |
|---------------------------------------|-------------------|-----------|-----------|
| Ogólne zagadnienia prasowe            | 39 (9%)           | 29        | 10        |
| Prasa do końca 1795                   | 15 (3%)           | 13        | 2         |
| Prasa XIX wieku (1795–1918)           | 105 (24%)         | 68        | 37        |
| Prasa dwudziestolecia międzywojennego | 110 (22%)         | 78        | 32        |
| Prasa 1939–1945                       | 37 (8%)           | 33        | 4         |
| Prasa PRL                             | 81 (18%)          | 57        | 24        |
| Media po 1989 roku                    | 59 (13%)          | 33        | 26        |
| Razem                                 | 446 <sup>29</sup> | 311       | 135       |

Jak wynika z tabeli 2, największym zainteresowaniem badaczy cieszą się zagadnienia prasowe z okresu dwudziestolecia międzywojennego (110) i okresu utraty przez Polskę niepodległości w latach 1795–1918 (105). W ostatnim pięcioleciu sytuacja się zmieniła, ponieważ zdecydowanie więcej tekstów dotyczyło okresu zaborów (37), a zainteresowanie okresem międzywojennym wykazuje tendencje spadkowe (32 teksty). Nadal widać dużą liczbę publikacji gdyż 81, dotyczącą okresu Polski Ludowej (1945–1989), z czego aż 24 powstały w ostatnim pięcioleciu. W tej liczbie mieszczą się także artykuły dotyczące funkcjonowania mediów emigracyjnych.

Nadal żywą uwagę badaczy wzbudza okres transformacji mediów po roku 1989. Przez ponad 30 lat wolnej Polski rynek mediów przechodził kolejne fazy rozwoju, a polski system medialny, podobnie jak na całym świecie, ulegał przekształceniom, co miało niewątpliwie wpływ na funkcjonowanie polskiego rynku prasowego i innych

<sup>29</sup> Liczba jest większa od wskazanej ilości artykułów i materiałów opublikowanych w latach 1998–2022, ponieważ niektóre teksty mają charakter przekrojowy, dotyczą dwóch, czasem trzech okresów periodyzacji prasy.

mediów. Tym zagadnieniom poświęcono 59 tekstów, z czego 26 powstało w ostatnim pięcioleciu.

Najmniejszym zainteresowaniem historyków prasy cieszył się okres początków prasy polskiej w XVII i XVIII wieku. W całym omawianym okresie odnotowano tylko 15 tekstów, a jedynie dwa pojawiły się w ostatnim pięcioleciu. Podobne spostrzeżenia poczyniono w sektorze publikacji dotyczących prasy polskiej w okresie II wojny światowej, zarówno w okupowanej Polsce, jak i na emigracji. W „Roczniku” znaleziono tylko 33 teksty dotyczące tego okresu, w ostatnim pięcioleciu pojawiły się jedynie cztery publikacje.

Warto też zwrócić uwagę na to, że z 446 tekstów wyłączono 39 publikacji dotyczących ogólnych zagadnień prasowych i historycznoprasowych. Są to m.in. opracowania syntetyczne na temat np. dziejów prasy krakowskiej<sup>30</sup>, lwowskiej<sup>31</sup>, prasy popularnonaukowej od jej początków 1758 do 1939 roku<sup>32</sup>, zjawiska samoregulacji mediów w ujęciu historycznym<sup>33</sup> czy tradycji historycznych dyskursu medialnego<sup>34</sup>.

Jak już wcześniej wspomniano, największą uwagę badaczy przyciągnęło dwudziestolecie międzywojenne. Łącznie w „Roczniku” ukazało się 110 artykułów, z czego w ostatnim pięcioleciu 32 teksty, co pozwala stwierdzić, że zainteresowanie tym okresem utrzymuje się na tym samym poziomie. Należy jednak podkreślić, że w porównaniu z okresem wcześniejszym autorami tych tekstów są często historycy innych dyscyplin: literaturoznawcy, kulturoznawcy, politolodzy, dla których tytuły prasowe pozostają źródłem, a nie obiektem badań. Prasoznawcy koncentrowali uwagę przede wszystkim na różnych typach periodyków, których szczególny rozwój odnotowano w niepodległej Polsce. Kierunki badań nad prasą II Rzeczypospolitej, wraz z pełną statystyką i typologią publikacji, określił Władysław M. Kolasa<sup>35</sup>.

<sup>30</sup> J. Jarowiecki, *Prasa w Krakowie: tradycja i współczesność (Część pierwsza: do roku 1918)*, RHPP 2003, z. 1, s. 11–52.

<sup>31</sup> J. Jarowiecki, *Dzieje prasy polskiej we Lwowie do 1945 roku*, Kraków 2008.

<sup>32</sup> G. Wrona, E. Wójcik, R. Zajac, *Zdrowie kobiety, jego profilaktyka i ochrona w dziewiętnastowiecznych popularnonaukowych czasopismach medycznych*, RHPP 2018, z. 3, s. 21–37; *Polskie czasopisma popularnonaukowe do 1939 roku: rozwój, ewolucja formy i treści*, 2019, z. 1, s. 5–21; *Polish Popular Science Magazines from 1758 to 1939 as a Topic and a Source in Research on the History of Popularization of Science*. = *Polskie czasopisma popularnonaukowe w latach 1758–1939 jako obiekt badań i źródło w badaniach nad dziejami popularyzacji nauki*, RHPP 2020, z. 3, s. 5–18; D. Kamińska, *Polskie czasopisma popularnonaukowe do 1939 roku. Związki nauki ze sztuką*, RHPP 2019, z. 2, s. 5–26.

<sup>33</sup> P. Urbaniak, *Narzędzia samoregulacji mediów w Polsce i innych wybranych krajach europejskich. Historia i współczesność*, RHPP 2018, z. 2, s. 7–19.

<sup>34</sup> B. Skowronek, *Media discourse: The tradition and the current situation of the press*. = *Prasowy dyskurs medialny. Rzut oka na tradycję i teraźniejszość*, RHPP 2020, z. 2, s. 27–37.

<sup>35</sup> W.M. Kolasa, *Kierunki badań nad historią prasy polskiej 1918–1939. Cz. 1. Tendencje rozwojowe, typologia*, RHPP 2011, z. 1–2, s. 5–56; tenże, *Kierunki badań nad historią prasy polskiej 1918–1939. Cz. 2. Prasa polska za granicą*, tamże 2012, z. 1, s. 61–86.

Tabela 3

Prasa polska w latach 1918–1939

| Prasa dwudziestolecia międzywojennego | Lata       |           |           |
|---------------------------------------|------------|-----------|-----------|
|                                       | 1998–2022  | 1998–2017 | 2018–2022 |
| Zagadnienia ogólne                    | 22         | 17        | 5         |
| Ogólnopolska                          | 26         | 20        | 6         |
| Warszawa                              | 5          | 2         | 3         |
| Kraków                                | 16         | 12        | 4         |
| Lwów                                  | 7          | 4         | 3         |
| Wilno                                 | 6          | 4         | 2         |
| Inne miejscowości                     | 9          | 6         | 3         |
| Prowincjonalna                        | 16         | 12        | 4         |
| Emigracyjna                           | 3          | 1         | 2         |
| Razem                                 | <b>110</b> | 78        | 32        |

Badania tego autora pokrywają się z preferencjami badawczymi autorów „Rocznika”, którzy tu publikowali wyniki swoich poszukiwań dotyczących: prasy naukowej (Grażyna Wrona), harcerskiej (Jerzy Jarowiecki), wyznaniowej (Jacek Lachendro), parafialnej (Wojciech Dutka), komiksowej (Adam Rusek), morskiej i żeglarskiej (Adam Ruta), samorządowej (Karol Makles), satyrycznej (Grzegorz Nieć), politycznej (Czesław Brzoza, Jerzy Seniów, Ewa Wójcik)<sup>36</sup>.

W ostatnim pięcioleciu obserwujemy kontynuację poruszanych zagadnień, pojawiają się również ci sami autorzy, którzy jednak podejmują nowe wyzwania naukowe. Grażyna Wrona, badaczka prasy naukowej, koncentruje uwagę na cenzurze tego okresu<sup>37</sup>, Krzysztof Woźniakowski na zagadnieniach dziennikarskich, korzystając z pamiętników prawnika i publicysty Michała Römera<sup>38</sup>, a Adam Bańdo na czasopiśmie motoryzacyjnych<sup>39</sup>. Rzuca się w oczy różnorodność tematyczna, powstają teksty dotyczące prasy dla dzieci Marcina Zaborskiego<sup>40</sup> i Izabeli Krasień-

<sup>36</sup> E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 15–17.

<sup>37</sup> G. Wrona, *Nie tylko białe plamy. Prasa jako źródło do badań historycznych cenzury (na przykładzie czasopism krakowskich z lat 1918–1939)*, RHPP 2019, z. 4, s. 79–90.

<sup>38</sup> K. Woźniakowski, *Zagadnienia prasowe w dziennikach Michała Römera z lat 1911–1945. Część 1: styczeń 1911 – kwiecień 1920*, RHPP 2021, z. 3, s. 21–46, tenże, *Zagadnienia prasowe w dziennikach Michała Römera z lat 1911–1945. Część 2: kwiecień 1920 – luty 1945*, RHPP 2021, z. 4, s. 19–36.

<sup>39</sup> A. Bańdo, *Powstanie i rozwój polskich czasopism motoryzacyjnych do 1939 roku*, RHPP 2019, z. 4, s. 5–18.

<sup>40</sup> M. Zaborski, *Wojna w czasie „przedwojnia”. Armia i jej doświadczenia jako temat prasy dziecięcej na przykładzie czasopisma „Poranek”(1937–1939)*, RHPP 2022, z. 4, s. 27–49.

skiej<sup>41</sup> oraz prasy satyrycznej Olafa Bergmanna<sup>42</sup>. Widzimy kontynuację badań prasy lokalnej (Jarosław Cabaj)<sup>43</sup>. Warto też zwrócić uwagę na teksty związane z prasą sportową dwudziestolecia międzywojennego, „Ilustrowanego Tygodnika Sportowego” wydawanego w Wilnie, autorstwa Katarzyny Zimnoch<sup>44</sup>, i tekstu Szymona Beniuka o krakowskim „Przeglądzie Sportowym”<sup>45</sup>. Osobno należy wymienić interesujące rozprawy dotyczące prasy żydowskiej Sabiny Kwiecień<sup>46</sup> i Moniki Szablowskiej-Zaremby<sup>47</sup>. Odnosić należy także nowy temat, do tej pory niezbadany, o prasie Niemców galicyjskich wydawanej we Lwowie i w Stanisławowie w pierwszej połowie XX wieku<sup>48</sup>. Pojawiły się również publikacje dotyczące nieopisanych dotychczas tytułów prasowych, poznańskiego periodyku „Papier i Galanteria” Moniki Olczak-Kardas<sup>49</sup>, warszawskiej satyrycznej „Szopki” Ewy Maj<sup>50</sup>, „Ateneum Wileńskiego” Pawła Sierżęgi<sup>51</sup>, lwowskiej „Dawnej Sztuki” Aleksandry Lubczyńskiej<sup>52</sup> i krakowskiego pisma „Rzeczy Piękne” Magdaleny Koziak-Podsiadło<sup>53</sup>.

Przez ostatnich 5 lat zaobserwować można duże zainteresowanie badaczy wydawnictwami prasowymi, czyli jednodniówkami. Warto tu odnotować dwa teksty omawiające szkolne jednodniówki<sup>54</sup> i satyryczne wydawnictwo sanatoryjne noszące

<sup>41</sup> I. Krasińska, „Gazetka Radiowa” (1937–1938) — *ilustrowany tygodnik dla dzieci i młodzieży na tle czasopiśmiennictwa radiowego Drugiej Rzeczypospolitej*, RHPP 2022, z. 4, s. 81–102.

<sup>42</sup> O. Bergmann, Józef Piłsudski i jego obóz polityczny w rysunkach wielkopolskiej prasy satyrycznej, RHPP 2020, z. 4, s. 27–45.

<sup>43</sup> J. Cabaj, *Prasa siedlecka z lat trzydziestych XX wieku o Niemcach i stosunkach polsko-niemieckich*, RHPP 2019, z. 1, s. 57–78; tenże, *Obraz wojny domowej w Hiszpanii na łamach polskiej prasy lokalnej 1936–1939 (na przykładzie czasopism siedleckich)*, RHPP 2022, z. 3, s. 43–59.

<sup>44</sup> K. Zimnoch, Wileński „Ilustrowany Tygodnik Sportowy” (1921–1922). Z dziejów polskiej prasy sportowej na Wileńszczyźnie w dwudziestoleciu międzywojennym, RHPP 2022, z. 1, s. 29–55.

<sup>45</sup> S. Beniuk, Kibice w karykaturze międzywojennej prasy sportowej na przykładzie „Przeglądu Sportowego” (1921–1939), RHPP 2021, z. 3, s. 157–175.

<sup>46</sup> S. Kwiecień, „Moriah” (1903–1924) — *lwowskie czasopismo dla młodzieży żydowskiej*, RHPP 2018, z. 2, s. 21–38.

<sup>47</sup> M. Szablowska-Zaremba, Marta Hirschprung — *zapomniana redaktorka i literatka z Krakowa*, RHPP 2019, z. 1, s. 37–56.

<sup>48</sup> I. Röskau-Rydel, *Prasa Niemców galicyjskich wydawana w Stanisławowie i we Lwowie w I połowie XX wieku*, RHPP 2021, z. 3, s. 5–20.

<sup>49</sup> M. Olczak-Kardas, *Fachowe czasopismo „Papier i Galanteria” 1921–1922*, RHPP 2018, z. 2, s. 105–123.

<sup>50</sup> E. Maj, *Humor polityczny w prasie Narodowej Demokracji: przypadek satyrycznego tygodnika „Szopka” 1922–1925*, RHPP 2019, z. 4, s. 91–107.

<sup>51</sup> P. Sierżęga, *Z dziejów czasopiśmiennictwa okresu międzywojennego. „Ateneum Wileńskie” 1923–1939*, RHPP 2020, z. 3, s. 57–76.

<sup>52</sup> A. Lubczyńska, „Dawna Sztuka” (1938–1939) — *lwowskie czasopismo w służbie archeologii i historii sztuki*, RHPP 2020, z. 1, s. 85–97.

<sup>53</sup> M. Koziak-Podsiadło, *Inicjały w „Rzeczach Pięknych” (1918–1932) jako przykład realizacji metody projektowej*, RHPP 2020, z. 4, s. 113–133.

<sup>54</sup> K. Zimnoch, *Redakcyjno-pisarskie konstrukcje polskich jednodniówek szkolnych wydawanych w województwach wschodnich II Rzeczypospolitej*, RHPP 2020, z. 4, s. 47–73.

tytuł „Prątka Jednodniówka”<sup>55</sup>. Zwraca uwagę tekst Sebastiana Fikusa o trudnych relacjach polsko-niemieckich w kontekście działalności radiofonii obu państw<sup>56</sup>.

Ciekawy temat został też podjęty przez Krzysztofa Kasińskiego, który przedstawił problem oceny działalności znanej na całym świecie organizacji rasistowskiej Ku Klux Klanu w polskiej prasie w latach 1920–1940<sup>57</sup>.

Tabela 4

Prasa polska w latach 1795–1918

| Prasa XIX wieku (1795–1918)           | Lata      |           |           |
|---------------------------------------|-----------|-----------|-----------|
|                                       | 1998–2022 | 1998–2017 | 2018–2022 |
| Zagadnienia ogólne                    | 14        | 9         | 5         |
| Zabór rosyjski i Królestwo Polskie    | 32        | 18        | 14        |
| Ziemie polskie pod panowaniem pruskim | 20        | 14        | 6         |
| Zabór austriacki                      | 26        | 19        | 7         |
| Prasa emigracyjna                     | 9         | 4         | 5         |
| Prasa wojenna (1914–1918)             | 4         | 4         | 0         |
| Razem                                 | 105       | 68        | 37        |

Nadal dużym zainteresowaniem cieszy się tematyka prasowa wieku XIX. Ten okres znalazł odzwierciedlenie w 105 artykułach, w latach 1998–2017 ukazało się 68 tekstów, a w ostatnim pięcioleciu aż 37. Zaznaczyć należy, że w grupie ogólnych zagadnień prasowych XIX wieku (15) znalazły się również publikacje o charakterze syntetycznym, obejmujące cały obszar dawnych ziem Rzeczypospolitej (np. dzieje czasopism popularnonaukowych czy czasopism dla dzieci i młodzieży XIX wieku). Zainteresowanie prasą w poszczególnych dzielnicach byłej Rzeczypospolitej rozłożyło się dość równomiernie, ale największą uwagę wzbudzają nadal dzieje prasy polskiej w zaborze rosyjskim (32 publikacje), z czego w ostatnim pięcioleciu ukazało się aż 14 tekstów, zarówno o charakterze syntetycznym, jak i opracowań monograficznych poszczególnych tytułów. W latach 1998–2017 większość opracowań dotyczyła przede wszystkim różnych tytułów wydawanych głównie w Warszawie i Wilnie<sup>58</sup>. W ostatnim okresie ta tendencja się utrzymała, przykładem mogą tu być teksty poświęcone zasłużonemu warszawskiemu periodykom „Tygodnikowi Ilustro-

<sup>55</sup> D. Samborska-Kukuć, J. Goniewicz, „Prątka Jednodniówka” (1931–1935) — uzdrowiskowa efemeryda satyryczna, RHPP 2022, z. 2, s. 57–82.

<sup>56</sup> S. Fikus, *Reichs-Rundfunk-Gesellschaft w Polsce (1923–1939)*, RHPP 2020, z. 1, s. 69–84.

<sup>57</sup> K. Kasiński, *The Nation of Joiners. The image of Ku Klux Klan in Polish press of 1920–1940’s*, RHPP 2021, z. 2, s. 171–188.

<sup>58</sup> Zob. szerzej E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 15.

wanemu”<sup>59</sup>, „Przyjacielowi Dzieci”<sup>60</sup>, „Wiadomościom Bibliograficznym Warszawskim”<sup>61</sup>, wileńskim „Wizerunkom i Roztrząsaniom Naukowym”<sup>62</sup>, „Dziennikowi Wileńskiemu” i „Gazecie Literackiej Wileńskiej”<sup>63</sup>.

Z kolei prasa zaboru rosyjskiego i Królestwa Polskiego posłużyła badaczom innych dyscyplin jako materiał źródłowy. Leszek Zinkow poszukiwał w czasopiśmie warszawskich „Ateneum”, „Bibliotece Warszawskiej” i „Wędrowcu” wiadomości o historii i archeologii Bliskiego Wschodu<sup>64</sup>. „Biblioteka Warszawska” znalazła się także w polu zainteresowań Joanny Nowak i Katarzyny Wrzesińskiej, poszukujących rozważań prasowych nad rodowodem człowieka, zróżnicowaniem rasowym ludzkości i „nienawiści rasowej”<sup>65</sup>. Z kolei „Tygodnik Mód i Powieści” stał się dla Anny Stockiej-Amroziewicz źródłem uzyskania wiadomości na temat życia rodzinnego i obyczajów Amerykanów prezentowanych w tym periodyku<sup>66</sup>. Marek Janczurewicz poszukiwał informacji o wojnie rosyjsko-japońskiej (1904–1905) na łamach „Kuriera Warszawskiego”<sup>67</sup>.

Prasa zaboru austriackiego i Galicji w dobie autonomii to przede wszystkim publikacje głównego badacza prasy lwowskiej i krakowskiej Jerzego Jarowieckiego

<sup>59</sup> I. Szulska, *Współpraca wileńskiego artysty i publicysty Stanisława Jarockiego z „Tygodnikiem Ilustrowanym” (1899–1914)*, RHPP 2022, z. 3, s. 25–42.

<sup>60</sup> K. Woźniakowski, *Nad „Naszym płonem. Książką pamiątkową Pięćdziesięciolecia «Przyjaciela Dzieci»” (1912)*, RHPP 2019, z. 2, s. 49–63; tenże, *Warszawski „Przyjaciel Dzieci” pod redakcją Jana Skińskiego (lipiec 1892–marzec 1911). Część 1: Charakterystyka ogólna. Teksty literackie*, RHPP 2019, z. 4, s. 45–77; tenże, *Warszawski „Przyjaciel Dzieci” pod redakcją Jana Skińskiego (lipiec 1892–marzec 1911). Część 2: W kręgu popularyzacji wiedzy i rozrywki. Ocena pisma przez współczesnych*, RHPP 2020, z. 1, s. 51–67; tenże, *Ostatnie 15 miesięcy: „Przyjaciel Młodzieży” i „Przyjaciel Dzieci” w okresie I wojny światowej (sierpień 1914–październik 1915)*, 2021, z. 2, s. 49–74.

<sup>61</sup> A. Matczuk, *Wiadomości Bibliograficzne Warszawskie” (1882–1886) Teodora Paprockiego. Historia, analiza zawartościowa i bibliograficzna czasopisma*, RHPP 2020, z. 3, s. 19–40.

<sup>62</sup> P. Podolska, *Ignacy Szydlowski jako redaktor „Wizerunków i Roztrząsań Naukowych” (1834–1843)*, RHPP 2021, z. 2, s. 5–23.

<sup>63</sup> J. Kowal, *„Dziennik Wileński” (1805–1806) i „Gazeta Literacka Wileńska” (1806) — kartka z historii rozwoju prasy polskiej na Litwie doby porozbiorowo-przedpowstaniowej*, RHPP 2020, z. 1, s. 31–49.

<sup>64</sup> L. Zinkow, *Historia i archeologia starożytnego Bliskiego Wschodu na łamach „Wędrowca”*, RHPP 2019, z. 4, s. 19–43; tenże, *Problematyka starożytnego Bliskiego Wschodu na łamach „Biblioteki Warszawskiej” i „Ateneum”*, RHPP 2020, z. 4, s. 5–26.

<sup>65</sup> J. Nowak, *Pochodzenie, natura i zróżnicowanie gatunku ludzkiego w oglądzie autorów „Biblioteki Warszawskiej” do 1864 roku*, RHPP 2021, z. 1, s. 25–41; K. Wrzesińska, *Rodowód człowieka, zróżnicowanie rasowe ludzkości oraz „nienawiść rasowa” na łamach „Biblioteki Warszawskiej” w latach 1864–1914*, RHPP 2021, z. 1, s. 43–58.

<sup>66</sup> A. Stocka-Ambruszkiewicz, *Dom, życie rodzinne i obyczaje Amerykanów na łamach „Tygodnika Mód i Powieści” w latach 1860–1900*, RHPP 2022, z. 1, s. 7–28.

<sup>67</sup> M. Janczurewicz, *Straty po bitwie pod Cuszimą na łamach „Kuriera Warszawskiego”*, RHPP 2022, z. 1, s. 95–107.

oraz teksty Alfreda Toczka, Henryki Kramarz, Jacka Gzelli, Agnieszki Cieślukowej, Michała Rogoża, Władysława M. Kolasy i Magdaleny Wulczyńskiej odnoszące się do poszczególnych tytułów prasowych wydawanych w okresie autonomii galicyjskiej<sup>68</sup>. Łącznie w ciągu 25-lecia ukazało się 26 publikacji dotyczących tego okresu, z czego w latach 2017–2022 odnotowano tylko siedem. Dostrzegamy więc w ostatnim czasie mniejsze zainteresowanie tą problematyką. Podobnie jak w poprzednich latach widać zaciekanie poszczególnymi tytułami wychodzącymi we Lwowie<sup>69</sup>, w Tarnopolu<sup>70</sup> i Krakowie<sup>71</sup>. Brakuje artykułów o charakterze przeglądowym; wyjątek stanowi publikacja Sabiny Kwiecień o prasie żydowskiej wydawanej w Galicji w okresie autonomii<sup>72</sup>. Do tego samego okresu odnosi się interesujący tekst Elżbiety A. Maj omawiający przestrzeganie przez władze konstytucyjnej wolności prasy<sup>73</sup>. Inny charakter ma publikacja Doroty Sambor-Kukuć, w której autorka opisuje okazjonalne teksty z dziennika „Czas” utrwalające codzienność Krakowa i jego okolic<sup>74</sup>.

Prasa wydawana na ziemiach polskich pod panowaniem pruskim stała się tematem 20 opracowań, w ostatnim pięcioleciu już tylko sześciu. Nadal są to publikacje przede wszystkim Grażyny Gzelli, badaczki prasy na obszarze Wielkiego Księstwa Poznańskiego i Prus Wschodnich<sup>75</sup>. Warto tu wskazać na jej artykuły w ostatnim pięcioleciu, będące wynikiem wieloletnich badań i poszukiwań archiwalnych. Dotyczą przede wszystkim dziennikarzy i redaktorów prasy Prus Zachodnich, Pomorza Nadwiślańskiego, a w szczególności pruskiego prawa prasowego i procesów prasowych<sup>76</sup>.

Warto także zwrócić uwagę na publikacje odnoszące się do wszystkich dzielnic Polski pod zaborami. W tej grupie będą się mieścić teksty Władysława M. Kolasy

<sup>68</sup> E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 13–14.

<sup>69</sup> B. Langer, *Początki pracy redakcyjnej Stanisława Wasylewskiego: współpraca z lwowską „Gazetą Poranną” i „Gazetą Wieczorną” w latach 1911–1914*, RHPP 2021, z. 2, s. 153–170.

<sup>70</sup> A. Maślach, *Niepodległość na łamach tarnopolskiego „Głosu Polskiego” w latach 1904–1914*, RHPP 2021, z. 1, s. 71–93.

<sup>71</sup> D. Hombek, *Trzy nieznane prospekty prasowe wydawców polskich I połowy XIX wieku*, RHPP 2020, z. 3, s. 127–140.

<sup>72</sup> S. Kwiecień, *Czasopisma żydowskie w języku polskim w Galicji na tle rozwoju prasy żydowskiej na ziemiach polskich do 1918 roku*, RHPP 2019, z. 2, s. 27–48.

<sup>73</sup> E.A. Maj, *Pozorność konstytucyjnej wolności prasy w Galicji doby autonomicznej. Studium źródłowe*, RHPP 2019, z. 4, s. 129–143.

<sup>74</sup> D. Samborska-Kukuć, *Odświętość i codzienność życia kulturalnego Krakowa. Poezja okolicznościowa w dzienniku „Czas” w pierwszym piętnastolecu po powstaniu styczniowym*, RHPP 2018, z. 3, s. 39–55.

<sup>75</sup> E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 14.

<sup>76</sup> G. Gzella, *„Nie wszystko złoto...”*. *Polscy redaktorzy Prus Zachodnich inaczej*, RHPP 2018, z. 3, s. 5–19; taż, *Słownik „Dziennikarze i redaktorzy odpowiedzialni polskiej prasy Pomorza Nadwiślańskiego w okresie zaboru pruskiego” — problemy metodologiczno-źródłowe*, RHPP 2019, z. 3, s. 5–18; taż, *Procesy prasowe redaktorów „Gazety Gdańskiej” z lat 1891–1914*, RHPP 2019, z. 1, s. 23–35; taż, *Twórcy „Nadwiślanina” w konflikcie z prawem pruskim*, RHPP 2020, z. 2, s. 53–71.

o kształtowaniu się młodzieżowej prasy politycznej w Polsce<sup>77</sup> i zespołowy efekt projektu grantowego KBN o prasie dla dzieci i młodzieży w XIX wieku (K. Woźniakowski, W.M. Kolasa, M. Rogoż, S. Kwiecień)<sup>78</sup>. Interesujący jest także artykuł Edyty Żyrek-Horodyskiej o „gazeciarkach”, kobietach pracujących w charakterze dziennikarek w I połowie XIX wieku<sup>79</sup>.

Prasa emigracyjna doczekała się 9 tekstów, z czego 5 powstało w ostatnim pięcioleciu. Warto zacząć od przypomnienia przeglądowego artykułu o prasie emigracyjnej w Stanach Zjednoczonych Janusza Wasilewskiego<sup>80</sup> i znanych wśród Polonii amerykańskiej tytułów, takich jak „Echo z Polski”, „Echo Polskie” opracowanych przez Daniela Kipera<sup>81</sup>, „Ogniwo” autorstwa Janusza Gerasika<sup>82</sup> czy „Wiarusa” przedstawionego przez Grażynę Gzellę<sup>83</sup>. Losy periodyku polonijnego w Brazylii „Gazeta Polska w Brazylii” opisał Tomasz Landmann<sup>84</sup>.

Możemy ponadto odnotować dwa teksty o jednodniówkach wydawanych w Sandomierzu w latach 1918–2002 Izabeli Krasieńskiej i Piotra Sławińskiego<sup>85</sup> i w Ciechocinku Renaty Bednarz-Grzybek<sup>86</sup>.

Następny okres, jeżeli chodzi o liczbę publikacji, to czasy określone w przyjętej periodyzacji jako *prasa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Czasy te świetnie oddane zostały w tekście Andrzeja Kaliszewskiego, który wykorzystał w tym celu reportaże Hanny Krall<sup>87</sup>.

Media w PRL znalazły odzwierciedlenie w 81 publikacjach, z czego w ostatnim pięcioleciu odnotowano aż 24. Są to teksty trudne do ujęcia w ramy typologiczne ze względu na dużą różnorodność zagadnień w nich poruszanych, często odnoszących

---

<sup>77</sup> W.M. Kolasa, *The birth of young people's political press in Poland (1899–1918)*. = *Narodziny młodzieżowej prasy politycznej w Polsce (1899–1918)*, RHPP 2021, z. 2, s. 25–48.

<sup>78</sup> K. Woźniakowski, S. Kwiecień, W.M. Kolasa, M. Rogoż, *Polska prasa dla dzieci w latach 1824–1918: próba syntetycznego spojrzenia*, RHPP 2020, z. 1, s. 7–29.

<sup>79</sup> E. Żyrek-Horodyska, *Gazeciarki. O dziennikarskich karierach kobiet w I połowie XIX wieku*, RHPP 2019, z. 3, s. 19–40.

<sup>80</sup> K. Wasilewski, *Pamięć o powstaniu styczniowym na łamach prasy polonijnej w USA na przełomie XIX i XX w.*, RHPP 2022, z. 3, s. 5–24.

<sup>81</sup> D. Kiper, *Od „Echa z Polski” do „Echa Polskiego” (1863–1865) — epizod z życia polskiej diaspory w Stanach Zjednoczonych*, RHPP 2022, z. 2, s. 5–32.

<sup>82</sup> J. Gerasik, *Tygodnik „Ogniwo” w łańcuchu prasy polonijnej w Nowym Jorku*, RHPP 2022, z. 2, s. 33–56.

<sup>83</sup> G. Gzella, *Informacja o prasie polskiej w „Wiarusie” Hieronima Derdowskiego (Winona 1886–1893)*, RHPP 2021, z. 1, s. 59–69.

<sup>84</sup> T. Landmann, *„Gazeta Polska w Brazylii” w pierwszych miesiącach po wznowieniu działalności (lipiec – grudzień 1893 roku)*, RHPP 2022, z. 1, s. 75–94.

<sup>85</sup> I. Krasieńska, P. Sławiński, *Jednodniówki sandomierskie (1918–2002)*, RHPP 2021, z. 2, s. 121–151.

<sup>86</sup> R. Bednarz-Grzybek, *Rok z życia uzdrowiska w Ciechocinku — reklamowo-informacyjny wymiar jednodniówek ciechocińskich (1910)*, RHPP 2021, z. 1, s. 131–146.

<sup>87</sup> A. Kaliszewski, *Od „małego realizmu” do „wielkiej metafory”*. *Obraz czasów PRL-u w reportażach Hanny Krall*, RHPP 2020, z. 3, s. 77–103.

Tabela 5

Prasa polska 1945–1989

| Prasa PRL          | Lata      |           |           |
|--------------------|-----------|-----------|-----------|
|                    | 1998–2022 | 1998–2017 | 2018–2022 |
| Zagadnienia ogólne | 18        | 15        | 3         |
| Ogólnopolska       | 25        | 14        | 10        |
| Kraków             | 13        | 10        | 3         |
| Inne miejscowości  | 9         | 6         | 3         |
| Emigracyjna        | 16        | 12        | 5         |
| Razem              | 81        | 57        | 24        |

się do różnych okresów PRL, a także poruszających zagadnienia dotyczące jakiegoś segmentu czasopism, cenzury czy dystrybucji, a także monografii tytułów o charakterze ogólnopolskim (np. „Przyjaciółki” czy „Przekroju”). Niektóre publikacje wychodzą poza omawiany okres, co jest spowodowane faktem, że wiele tytułów przetrwało trudny okres transformacji prasy polskiej po 1989 roku. Część z nich ma charakter przeglądowy, inne dotyczą poszczególnych tytułów. Ich autorzy: Władysław M. Kolasa, Piotr Lechowski, Grzegorz Nieć, Michał Rogoż, Adam Ruta, Adam Rusek, Ewa Pawelec i Tomasz Mielczarek<sup>88</sup> nie kontynuowali już swoich zainteresowań tym okresem w ostatnich latach. Pojawiły się za to nowe nazwiska: Aleksandry Lubczyńskiej, Małgorzaty Dajnowicz, Adama Miodowskiego, Pauliny Olechowskiej, Justyny Zajko-Czochańskiej, Artura Trudzika, Arkadiusza Indrarszczyka i Wandy Matras-Mastalerz, których zainteresowania oscylowały wokół prasy hobbystycznej w PRL i jej rozwoju po 1989 roku<sup>89</sup>, prasy kobiecej wydawanej zaraz po zakończeniu II wojny światowej („Kobieta”, „Kobieta Dzisiejsza”, „Praca Kobiet”)<sup>90</sup>, najpopularniejszego pisma dla kobiet „Przyjaciółki”<sup>91</sup>, najważniejszego polskiego czasopisma kulturalno-społecznego „Przekrój”<sup>92</sup>, prasy politycznej

<sup>88</sup> E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 20–21.

<sup>89</sup> A. Lubczyńska, *Czasopisma hobbystyczne w Polsce — próba zdefiniowania zjawiska*, RHPP 2022, z. 2, s. 83–99; też, *Czasopisma filatelistyczne w Polsce po 1945 r. Próba charakterystyki segmentu. Część 1: Charakterystyka ogólna. Czasopisma Zarządu Głównego PZF i Okręgów PZF*, RHPP 2022, z. 4, s. 51–78.

<sup>90</sup> M. Dajnowicz, *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji — „Kobiety Dzisiejszej” (1946–1947) i „Kobiety” (1947–1949)*, RHPP 2018, z. 3, s. 57–74; A. Miodowski, *Działalność zagranicznych ruchów kobiecych w świetle publikacji „Pracy Kobiet” — organu prasowego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet (marzec–grudzień 1946)*, RHPP 2020, z. 1, s. 99–114.

<sup>91</sup> J. Zajko-Czochańska, *Deskrypcja wielodzietności w mutacji wiejskiej „Przyjaciółki” (1956–1975)*, RHPP 2021, z. 4, s. 37–50.

<sup>92</sup> W. Matras-Mastalerz, *Marian Eile — redaktor, artysta i wizjoner kultury w 75. rocznicę ukazania się „Przekroju”*, 2021, z. 1, s. 171–191; A. Jawor, *„Savoir-vivre po przejściach”, czyli grzeczność czasów transformacji według Agnieszki Osieckiej*, RHPP 2022, z. 3, s. 87–110.

(„Wolność i Lud”)<sup>93</sup>, prasy regionalnej („Głos Szczeciński”)<sup>94</sup> i mediów muzycznych<sup>95</sup>.

Z tego okresu warto odnotować także pięć tekstów o prasie emigracyjnej, mającej duży wpływ na dezinformację w kraju. Pierwszy z nich dotyczy pisma „Dialog” ukazującego się od 90 lat najpierw w Hamburgu, następnie w Berlinie w dwujęzycznej polsko-niemieckiej wersji<sup>96</sup>. Dwa inne związane są z działalnością środowisk emigracji londyńskiej autorstwa badaczki tej tematyki Jolanty Chwastyk-Kowalczyk<sup>97</sup>. Emigracyjne pismo londyńskie „Wiadomości” stały się też dla Krzysztofa Tarki źródłem badania opinii emigracji na temat wyborów w Polsce w 1957 roku<sup>98</sup>. Przeglądowy charakter ma ponadto opracowanie Pawła Gotowieckiego o działalności emigracyjnych środowisk kresowych w latach 1945–2016<sup>99</sup>.

Należy także zwrócić uwagę na ciekawy tekst związany z działalnością „Radia Wolna Europa”, a właściwie jego oceny przez słuchaczy po drugiej stronie „żelaznej kurtyny”, autorstwa Kamili Kamińskiej-Chełminiak<sup>100</sup>.

W sektorze prasy przeznaczonej dla młodego odbiorcy widzimy teksty Marcina Zaborskiego dotyczące dziecięcego „Świerszczyka”<sup>101</sup>, obszerny tekst Andrzeja Bucka o prasie studenckiej w latach 70.<sup>102</sup>, i publikację Barbary Centek o pismach Lubelskiego Klubu Dziennikarzy Studenckich wydawanych w 1981 roku<sup>103</sup>. Treści

<sup>93</sup> A. Indraszczyk, „Wolność i Lud” — organ prasowy Stronnictwa Ludowego „Wolność”, RHPP 2018, z. 4, s. 5–26.

<sup>94</sup> P. Olechowska, *Regionalizm w dodatku „Życie i Kultura” dziennika „Głos Szczeciński” (1951–1956)*, RHPP 2022, z. 3, s. 61–86.

<sup>95</sup> A. Trudzik, *Działalność prasowo-wydawnicza Polskiego Stowarzyszenia Jazzowego*, RHPP 2019, z. 3, s. 75–94.

<sup>96</sup> P. Olechowska, „Dialog. Magazyn Polsko-Niemiecki”. 30 lat dwujęzycznego czasopisma (studium monograficzne), RHPP 2018, z. 4, s. 45–67.

<sup>97</sup> J. Chwastyk-Kowalczyk, Antoni Bogusławski — the forgotten journalist, poet, writer, translator, author of children literature, literary critic, officer, RHPP 2018, z. 1, s. 5–21; też, Krystyna Cywińska — felietonistka z pazurem, RHPP 2019, z. 2, s. 91–108.

<sup>98</sup> J. Osiński, Zapomniany język? Psychoanaliza na łamach londyńskich „Wiadomości” (1946–1981), RHPP 2018, z. 2, s. 125–141.

<sup>99</sup> P. Gotwiecki, *Przegląd czasopiśmiennictwa emigracyjnych środowisk kresowych (1942–2016)*, RHPP 2020, z. 4, s. 135–157.

<sup>100</sup> K. Kamińska-Chełminiak, *Rozgłosnia Polska Radia Wolna Europa w ocenie Polaków zza żelaznej kurtyny w latach 50. i 60. XX wieku (w świetle badań własnych radiostacji)*, RHPP 2020, z. 2, s. 111–134.

<sup>101</sup> M. Zaborski, „Zła wiedźma w żelaznych butach”: obraz wojny na łamach czasopisma „Świerszczyk” (1945–1946), RHPP 2021, z. 3, s. 65–88.

<sup>102</sup> A. Buck, *Prasa studencka w latach siedemdziesiątych (1972–1980). Tendencje i nurty*, RHPP 2018, z. 2, s. 39–62.

<sup>103</sup> B. Centek, „Biuletyn Informacyjny” i „Biuletyn Informacyjny LKDS. Wydanie Strajkowe” — samoistne wydawnictwa periodyczne Lubelskiego Klubu Dziennikarzy Studenckich z 1981 r., RHPP 2018, z. 1, s. 45–63.

propagandowe przemycane w piśmie popularnonaukowym „Poznaj Swój Kraj” stały się przedmiotem zainteresowań Michała Rogoża i Agnieszki Strzałki<sup>104</sup>.

Tylko jeden tekst Jacka Wojsława dotyczył funkcjonowania cenzury w mediach w PRL, badania autora obejmowały krótki okres lat 1970–1975<sup>105</sup>.

Znany prasoznawca i medioznawca, specjalista od polskiego systemu medialnego Tomasz Mielczarek zamieścił w ostatnim pięcioleciu w „Roczniku” dwa teksty dotyczące początków badań prasoznawczych w Polsce<sup>106</sup>.

Tabela 6

Prasa polska w latach 1939–1945

| Prasa w latach 1939–1945 | Lata      |           |           |
|--------------------------|-----------|-----------|-----------|
|                          | 1998–2022 | 1998–2017 | 2018–2022 |
| Prasa konspiracyjna      | 14        | 13        | 1         |
| Prasa „gadzinowa”        | 8         | 7         | 1         |
| Prasa emigracyjna        | 15        | 13        | 2         |
| Razem                    | 37        | 33        | 4         |

Duże tendencje spadkowe obserwujemy także w publikacjach dotyczących prasy okresu wojny i okupacji; ogółem w „Roczniku” opublikowano 37 tekstów, ale w ostatnim pięcioleciu już tylko cztery. Obok publikacji znanych badaczy prasy konspiracyjnej Jerzego Jarowieckiego, Jerzego Seniowa, Ewy Fogelzang-Adler pojawiły się artykuły o wydawnictwach legalnych, kolportowanych na ziemiach polskich włączonych do III Rzeszy Krzysztofa Woźniakowskiego. Autor pisał również o propagandzie niemieckiej stosowanej wobec polskich robotników przymusowych i jeńców wojennych III Rzeszy<sup>107</sup>. Następna grupa zagadnień poruszanych w „Roczniku” to prasa emigracji polskiej na Węgrzech w latach 1939–1945 Krzysztofa Woźniakowskiego<sup>108</sup> i działalność dziennikarska środowisk polskich na Bukowinie, rejonie podzielonym obecnie granicą ukraińsko-rumuńską<sup>109</sup>.

<sup>104</sup> M. Rogoż, A. Strzałka, *Propaganda content in the „Poznaj Swój Kraj” monthly (1958–1989)*, RHPP 2021, z. 4, s. 51–68.

<sup>105</sup> J. Wojsław, *Nadzór nad mediami sprawowany przez władze PZPR w latach 1970–1975*, RHPP 2021, z. 3, s. 89–112.

<sup>106</sup> T. Mielczarek, *Początki polskich badań prasoznawczych*, RHPP 2018, z. 4, s. 91–110; tenże, *Konstruowanie polskiego paradygmatu prasoznawstwa (1954–1969)*, RHPP 2021, z. 1, s. 113–128.

<sup>107</sup> Zob. E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 17–19.

<sup>108</sup> Tamże, s. 19.

<sup>109</sup> J. Bujak, *„Nowa Polska”: (Bukareszt – Czerniowce 1939–1940)*, RHPP 2005, z. 2, s. 71–98; zob. także *Niecodzienny dziennik Bukowińczyków*, RHPP 2007, z. 1, s. 31–54.

Wojenna i powojenna prasa polskiej emigracji w Anglii i Szkocji znalazła się w kręgu zainteresowań Jolanty Chwastyk-Kowalczyk, badaczki od lat penetrującej londyńskie archiwa i biblioteki w poszukiwaniu śladów tej działalności. Londyński organ wychodźstwa polskiego „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” stał się dla niej źródłem badania tej diaspory i nurtujących ją problemów<sup>110</sup>, podobnie jak „Edynburski Biuletyn Informacyjny” wydawany przez byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych. W tej samej problematyce mieszczą się publikacje Krzysztofa Tarki<sup>111</sup> i Kamili Świdzińskiej<sup>112</sup> o emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii i Niemczech.

W ostatnim pięcioleciu ukazały się — jak już wspomniano — cztery artykuły, z czego dwa dotyczyły prasy emigracyjnej, jeden konspiracyjnej i jeden „gadzinowej”. Brak tekstów związanych z tym okresem wynika przede wszystkim z tego, że w obiegu naukowym funkcjonowało od lat wiele wydawnictw. Mam tu na myśli opublikowane wyniki badań w postaci katalogów i bibliografii prasy konspiracyjnej, „gadzinowej”, emigracyjnej oraz opracowań syntetycznych autorstwa Lucjana Dobroszyckiego, Jerzego Jarowieckiego, Jerzego Myślińskiego, Stanisławy Lewandowskiej, Mieczysława Adamczyka, Krzysztofa Woźniakowskiego, Władysławy Wójcik, Bartłomieja Golki, Zbigniewa J. Hirsza i wielu innych. Stąd też niewielka liczba tekstów w „Roczniku”, niewątpliwie jednak wartych odnotowania. Pierwszy z artykułów Krzysztofa Tarki opisuje, na podstawie biuletynu „Listy z Londynu”, trudne relacje naszej emigracji w Londynie<sup>113</sup>, drugi jest interesującym przyczynikiem do prasy emigracyjnej w Afryce. Jego autor Michał Rogoż przybliży czytelnikom ciekawą inicjatywę wydawania „Płomyczka Afrykańskiego”, dodatku dla dzieci do czasopisma „Polak w Afryce”<sup>114</sup>. Tylko jedna publikacja Ewy Fogelzang-Adler dotyczy konspiracyjnej prasy ruchu demokratycznego „Jutro Polski”

<sup>110</sup> M.in. J. Chwastyk-Kowalczyk, *Katyn na łamach londyńskiego „Dziennika Polskiego”, „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” w latach 1943–1953*. Cz. 1, RHPP 2005, z. 2, s. 39–69; Cz. 2: RHPP 2006, z. 1, s. 83–116; też, *Kwestia żydowska na łamach londyńskiego „Dziennika Polskiego” w latach 1940–1943*, RHPP 2004, z. 1, s. 39–59; też, „Edynburski Biuletyn Informacyjny” (1949–), RHPP 2010, z. 1–2; też, „Oficyna Poetów” — niszowy kwartalnik literacko-artystyczny (1966–1980), RHPP 2013, z. 2, s. 117–133.

<sup>111</sup> M.in. K. Tarka, *Spór emigracyjny „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” z ambasadzkim „Tygodnikiem Polskim” (1950–1952)*, RHPP 2014, s. 3, s. 75–86; tenże, „Tu nie ma nadziei”. Stanisław Mackiewicz na łamach emigracyjnego „Tygodnika”, RHPP 2014, z. 4, s. 63–78; tenże, *Prasa polskiej emigracji politycznej w Wielkiej Brytanii wobec protestów robotników w kraju w czerwcu 1976 roku*, RHPP 2016, z. 4, s. 127–141.

<sup>112</sup> K. Świdzińska, *Odwieczni wrogowie, odwieczni sąsiedzi. Publicyści polscy na emigracji wobec książki Aleksandra Bregmana Jak świat światem? Stosunki polsko-niemieckie wczoraj, dziś i jutro*, RHPP 2015, z. 4, s. 57–74.

<sup>113</sup> K. Tarka, *Piłsudzczy w Wielkiej Brytanii wobec władz RP w okresie II wojny światowej w świetle „Listów z Londynu” (1942–1945)*, RHPP 2021, z. 3, s. 47–64.

<sup>114</sup> M. Rogoż, „Płomyczek Afrykański” (1943–1945) dwutygodniowy dodatek dla dzieci do „Polaka w Afryce”, RHPP 2021, z. 1, s. 95–112.

Tabela 7

Prasa polska do 1795 roku

| Prasa do końca 1795 roku | Lata      |           |           |
|--------------------------|-----------|-----------|-----------|
|                          | 1998–2022 | 1998–2017 | 2018–2022 |
| Ogólnopolska             | 3         | 3         | –         |
| Warszawa                 | 7         | 7         | –         |
| Kraków                   | 2         | 2         | –         |
| Lwów                     | 1         | –         | 1         |
| Toruń                    | 1         | –         | 1         |
| Prusy Królewskie         | 1         | 1         | –         |
| Razem                    | 15        | 13        | 2         |

(1940–1942)<sup>115</sup>. Warto też zwrócić uwagę na tekst Wojciecha Grotta oceniający katastrofę gibraltarską na łamach wydawanej w Polsce prasy „gadzinowej”<sup>116</sup>.

Niewątpliwie, jak wykazuje tabela 7, najmniejsza liczba publikacji, gdyż tylko 15 (dwie w ostatnim pięcioleciu), dotyczyła okresu XVII i XVIII wieku, kiedy prasa dopiero raczkowała i utrwalała się jako medium informacyjne. Odnotowano już we wcześniejszym omówieniu zawartości „Rocznika”<sup>117</sup> publikacje Bożeny Popiołek i Marcina Gadochy o prototypach prasowych XVI–XVIII wieku<sup>118</sup>, ciekawe teksty dotyczące typologii wydawniczej Danuty Hombek<sup>119</sup> i szaty graficznej druków osiemnastowiecznych Doroty Kamisińskiej<sup>120</sup>, oraz przyczynki do dziejów czasopism warszawskich: „Nowych Wiadomości Ekonomicznych i Uczonych”, „Dziennika Handlowego”, „Magazynu Warszawskiego” czy krakowskiego „Zbioru Tygodniowego Wiadomości Uczonych”. W ostatnim okresie odnotowano tylko dwa artykuły.

<sup>115</sup> E. Fogelzang-Adler, „*Jutro Polski. Biuletyn Informacyjny*” (1940–1942) na tle konspiracyjnej prasy Stronnictwa Demokratycznego w Krakowie: problematyka wojenno-okupacyjna i perspektywna, RHPP 2018, z. 4, s. 111–131.

<sup>116</sup> W. Grott, *Katastrofa na Gibraltarze w ujęciu niemieckiej, polskojęzycznej prasy codziennej Generalnego Gubernatorstwa*, RHPP 2022, z. 1, s. 109–127.

<sup>117</sup> Zob. E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 12.

<sup>118</sup> B. Popiołek, *Z kraju i ze świata; krakowskie nowiny rękopiśmienne z 1729 r. jako źródło do historii mentalności społeczeństwa czasów saskich*, RHPP 2012, z. 1, s. 23–29; też, *Teatr wojenny w gazetach rękopiśmiennych czasów saskich*, RHPP 2014, z. 3, s. 5–20; też, *Rytmy życia. Codziennosc i święto w gazetach rękopiśmiennych czasów saskich*, RHPP 2013, nr 2, s. 6–18; M. Gadocha, *Sytuacja polityczna w Polsce i Europie na łamach gazety seryjnej „Dyariusz Seimu Electionis” z 1697 roku*, RHPP 2012, z. 1, s. 5–22; B. Opoka, „*Gazeciarz*” Stefan Łuski na satyrze i paszkwilu XVIII w., RHPP 2015, z. 3, s. 5–20.

<sup>119</sup> D. Hombek, *Dzieło periodyczne a pismo periodyczne: (problemy terminologiczne i typologiczne wydawnictw XVIII wieku)*, RHPP 2003, z. 2, s. 5–33.

<sup>120</sup> D. Kamisińska, *Grafika polskich czasopism popularnonaukowych XVIII wieku*, RHPP 2016, z. 3, s. 5–42.

Pierwszy omawia inseraty ogłoszeniowe we „Lwowskich Wiadomości Tygodniowych”<sup>121</sup>, drugi analizuje treść wydawanego w Toruniu w latach 1762–1766 periodyku „Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen”<sup>122</sup>.

Tabela 8

Prasa polska po 1989 roku

| Media po 1989 roku | Lata      |           |           |
|--------------------|-----------|-----------|-----------|
|                    | 2009–2022 | 2009–2017 | 2018–2022 |
| Zagadnienia ogólne | 15        | 10        | 5         |
| Prasa ogólnopolska | 27        | 15        | 12        |
| Prasa regionalna   | 11        | 8         | 3         |
| Media emigracyjne  | 6         | –         | 6         |
| Razem              | <b>59</b> | 33        | 26        |

Od transformacji ustrojowej w 1989 roku minęło już ponad 30 lat, ale nadal utrzymuje się zainteresowanie tym okresem rozwoju mediów. Trzeba jednak przypomnieć, że tematyka wolnego rynku prasowego i zmiany, jakie na nim nastąpiły, prezentowane były w „Roczniku” dopiero od 2009 roku<sup>123</sup>. W ciągu 14 lat ukazało się w nim 59 publikacji, nadal w głównej mierze związanych z wydawnictwami periodycznymi. Ich różnorodność wynika przede wszystkim z wielokierunkowości badań prowadzonych w czasie przekształceń, które dokonywały się w segmencie prasy drukowanej. Zniesienie cenzury, likwidacja monopolisty na rynku RSW „Prasa–Książka–Ruch”, zmiany formalnoprawne i organizacyjne, przejmowanie rynku prasowego przez obcy kapitał, konieczność dostosowania się do nowych warunków ekonomicznych, konkurencja, walka o utrzymanie starych tytułów i redakcji, wpływ nowych technologii i Internetu na rozwój prasy<sup>124</sup> — to znakomity materiał do realizacji nowych wyzwań i obszarów badawczych. Wielu prasoznawców podjęło próbę zdiagnozowania okresu szybkich zmian w mediach rozgrywających się na ich oczach. Wśród opracowań dostrzegamy pewną prawidłowość, a mianowicie kontynuowanie tematyki podejmowanej przez badaczy wcześniej. Warto tu odnotować

<sup>121</sup> H. Rusińska-Giertych, *Inseraty prasowe w „Lwowskich Tygodniowych Wiadomościach” jako źródło do badań nad pokasacyjnymi losami galicyjskiego mienia klasztorowego*, RHPP 2020, z. 3, s. 107–125.

<sup>122</sup> K. Chlewicka, *Transfer idei i informacji na granicy kultur. Czasopismo „Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen” (1762–1766) w kontekście polskiego oświecenia*, RHPP 2020, z. 2, s. 39–52.

<sup>123</sup> Zob. E. Wójcik, *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”...*, s. 22–23.

<sup>124</sup> J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Zmiany na rynku prasowym w Polsce pod wpływem nowych technologii i Internetu*, RHPP 2017, z. 4, s. 5–28.

publikacje Zofii Sokół o prasie kobiecej<sup>125</sup>, Michała Rogoża o czasopiśmiennictwie popularnonaukowym<sup>126</sup>, Władysława Marka Kolasy o piśmiennictwie naukowym i popularnonaukowym<sup>127</sup>. Badania na temat prasy opiniotwórczej i rynku prasy informacyjnej kontynuował Tomasz Mielczarek, uważny obserwator współczesnych mediów, od lat analizujący przyczyny spadku popularności mediów prasowych<sup>128</sup>.

Przez ostatnich 5 lat ukazało się aż 26 tekstów związanych z wolnym rynkiem mediów, odnoszących się nie tylko do prasy, ale także zmian w radiu, sztucznej inteligencji i nowoczesnego dziennikarstwa z wykorzystaniem nowych technologii. Nadal jednak, zgodnie ze specjalnością „Rocznika”, najwięcej tekstów traktowało o prasie zarówno tej o zasięgu ogólnopolskim, jak i zasięgu regionalnym i lokalnym<sup>129</sup>. Do sukcesów wydawniczych zaliczyć należy prasę kobiecą; popularne magazyny wydawane przez obcy kapitał przebojem zdobyły sobie grono wiernych odbiorców. Ich fenomen bada od lat Olga Dąbrowska-Cendrowska, autorka artykułów o koncernach prasowych, współczesnej prasie dla kobiet i magazynach plotkarskich<sup>130</sup>. O zmianach na rynku prasy dla kobiet w pierwszej fazie przekształceń własnościowych pisze także Anna Szwed-Walczak<sup>131</sup>. Pojawiły się również artykuły o prasie deklarującej określone poglądy polityczne. Warto tu przytoczyć artykuły Tomasza Mielczarka o tygodniu „wSieci”<sup>132</sup> i Jana Dobrzyckiego o „Gazecie Polskiej”<sup>133</sup>. Zmian na rynku prasy informatycznej, która po nagłym rozwoju w latach 90. stała się mniej użyteczna, dotyczy tekst Przemysława Ciszka<sup>134</sup>.

---

<sup>125</sup> Z. Sokół, *Transformacja czasopism kobiecych w Polsce (1989–1997)* (wydawanych przez RSW „Prasa-Książka-Ruch”, RHPP 1998, z. 1–2, s. 191–218.

<sup>126</sup> M. Rogoż, *Czasopisma popularnonaukowe dla dzieci i młodzieży w latach 1989–1996*, RHPP 2000, z. 2, s. 147–178.

<sup>127</sup> W. Kolasa, *Współczesne czasopisma popularnonaukowe. Studium analityczne na przykładzie „Wiedzy i Życia” oraz „Świata Nauki”* 1998, z. 1–2, s. 171–190.

<sup>128</sup> T. Mielczarek, *Gazety polskiej u schyłku pierwszej dekady XXI wieku*, RHPP 2010, z. 1–2, s. 333–359; tenże, *Współczesna prasa opiniotwórcza*, RHPP 2013, z. 1, s. 79–102.

<sup>129</sup> J. Dzierżyńska-Mielczarek, *Najwięksi wydawcy czasopism w Polsce w drugiej dekadzie XXI wieku. Strategie przetrwania w cyfrowym świecie*, RHPP 2021, z. 3, s. 135–153.

<sup>130</sup> O. Dąbrowska-Cendrowska, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1989–2017 — próba diagnozy rynku*, RHPP 2018, z. 4, s. 27–44; taż, *Działalność firmy Bauer Media na polskim rynku medialnym w latach 1991–2019*, RHPP 2020, z. 4, s. 75–92; taż, *Magazyny rozrywkowo-plotkarskie na polskim rynku prasowym w latach 1994–2016 — charakterystyka segmentu prasowego*, RHPP 2017, z. 1, s. 81–101.

<sup>131</sup> A. Szwed-Walczak, *The woman citizen of Poland’s transformation period: The image of women in Polish women’s press (1989–1992)*, RHPP 2021, z. 4, s. 69–95.

<sup>132</sup> T. Mielczarek, „wSieci”: tygodnik opinii czy społeczno-polityczny tabloid?, RHPP 2018, z. 1, s. 65–79.

<sup>133</sup> J. Dobrzycki, „Gazeta Polska” — pomiędzy tygodnikiem opinii a tabloidem, RHPP 2022, z. 2, s. 101–127.

<sup>134</sup> P. Cizek, *Prasa informatyczna w Polsce — zmiany na rynku i profesjonalizacja segmentu*, RHPP 2022, z. 1, s. 129–141.

Funkcjonująca jeszcze na emigracji prasa w wersji papierowej przeżywa trudne chwile, odchodzą jej założyciele i czytelnicy. Nowa emigracja za główne źródło informacji uważa Internet. Siła tradycji jest jednak w niektórych środowiskach polonijnych nadal silna. Owe ostatnie chwile jej funkcjonowania utrwalają tacy badacze, jak Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, uczestniczka i świadek tych wydarzeń. Jej artykuły o wydawanych w Londynie „Zeszytach Naukowych PUNO”<sup>135</sup> i „Ekspresjach”<sup>136</sup> są tego dowodem. W tej grupie tekstów odnotować należy interesującą publikację o paryskiej „Kulturze” po 1989 roku Justyny Maguś<sup>137</sup>.

Tylko jeden tekst sytuujący się w tym okresie dotyczy radia. Jego autorka, wspomniana już wielokrotnie J. Chwastyk-Kowalczyk, omawia w nim ostatni etap zniszczenia niezależności radiowej „Trójki” (Programu Trzeciego Polskiego Radia) w latach 2020–2021, a co za tym idzie — eliminowanie z rynku mediów rzetelnych i dążących do niezależności dziennikarzy<sup>138</sup>.

Zagadnienia ogólne, do których zaliczono łącznie 18 tekstów, a które nie dały się zakwalifikować do żadnej z omawianych w tym okresie grup, to teksty o różnorodnej treści, mieszczące się jednak w szeroko rozumianej tematyce związanej z funkcjonowaniem rynku mediów w Polsce. Do nich zaliczyć należy artykuł Piotra Andrusiewicza o nowych technologiach wykorzystywanych we współczesnym dziennikarstwie<sup>139</sup> i tekst Bogdana Fischera o rozwoju dziennikarstwa danych i sztucznej inteligencji<sup>140</sup>. Na łamach „Rocznika” nie zabrakło też publikacji dotyczących reklamy w polskiej prasie codziennej<sup>141</sup> czy rozważań o funkcjonowaniu wtórnego rynku czasopism Grzegorza Niecia<sup>142</sup>.

Współczesne tytuły prasowe, zwłaszcza o zasięgu ogólnopolskim, służą prasoznawcom jako źródło badań o aktualnych wydarzeniach (np. obchodach 60. rocznicy zakończenia II wojny światowej<sup>143</sup> czy tragicznej śmierci prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza<sup>144</sup>).

<sup>135</sup> J. Chwastyk-Kowalczyk, „Zeszyty Naukowe PUNO” — pomostem pomiędzy uczonymi na emigracji i w Polsce, RHPP 2021, z. 1, s. 147–170.

<sup>136</sup> J. Chwastyk-Kowalczyk, „Ekspresje” (2010–2015) — Rocznik Stowarzyszenia Pisarzy Polskich za Granicą w Londynie, RHPP 2018, z. 3, s. 75–99.

<sup>137</sup> J. Maguś, Reportaż na łamach paryskiej „Kultury” po 1989 roku, RHPP 2021, z. 3, s. 113–133.

<sup>138</sup> J. Chwastyk-Kowalczyk, Śmierć kultowej Trójki w 2020 roku z perspektywy wiernej słuchaczki, RHPP 2022, z. 1, s. 57–71.

<sup>139</sup> P. Andrusiewicz, Obraz innowacji cyfrowych w dziennikarstwie na podstawie projektów współfinansowanych przez Google Digital News Initiative, RHPP 2021, z. 2, s. 95–118.

<sup>140</sup> B. Fischer, Otwieranie danych i jego wpływ na rozwój dziennikarstwa danych, RHPP 2020, z. 4, s. 93–309; tenże, Historyczno-prawne aspekty sztucznej inteligencji w mediach. Wprowadzenie, RHPP 2021, z. 4, s. 15–17.

<sup>141</sup> B. Kiljańska, Zauważalność reklam w prasie codziennej, RHPP 2018, z. 4, s. 69–87.

<sup>142</sup> G. Nieć, Wydawnictwa periodyczne w asortymencie wtórnego rynku książki, RHPP 2018, z. 2, s. 63–80; tenże, Pierwsza aukcja czasopism „Domu Książki” w 1984 roku, RHPP 2020, z. 2, s. 169–187.

<sup>143</sup> G. Zackiewicz, Moskiewskie obchody 60. rocznicy zakończenia II wojny światowej w świetle polskich komentarzy prasowych z 2005 roku, RHPP 2019, z. 1, s. 81–96.

<sup>144</sup> M. Rogoż, Morderstwo prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza na łamach dzienników ogólnopolskich, RHPP 2020, z. 1, s. 115–134.

Analiza treści „Rocznika Historii Prasy Polskiej” pozwala na stwierdzenie, że pismo jest odzwierciedleniem kierunków badań nad dziejami prasy polskiej. Nadal pozostaje jedynym polskim czasopismem poświęconym historii prasy i pomimo poszerzenia tematyki o zagadnienia współczesnych mediów ciągle wypełniają go teksty historycznoprasowe. Nie sposób jednak nie zauważyć, że coraz częściej mamy do czynienia z takimi publikacjami w „Roczniku”, w których prasa nie stanowi już obiektu badań, ale jest źródłem badań dla badaczy innych dyscyplin, przede wszystkim historyków, historyków literatury, kulturoznawców, politologów i innych.

Przez 25 lat w „Roczniku Historii Prasy Polskiej” zamieszczano prace zarówno wytrawnych badaczy, jak i adeptów nauki. Znaleźli się w tym gronie przede wszystkim autorzy, których zasługi w polskich badaniach prasoznawczych są znaczące, żeby wymienić tylko przykładowo Jerzego Jarowieckiego, Krzysztofa Woźniakowskiego, Grażynę Gzellę, Grażynę Wronę, Danutę Hombek, Jolantę Chwastyk-Kowalczyk, Olę Dąbrowską-Cendrowską, Władysława Marka Kolasę, Michała Rogoża, Bożenę Popiołek, Agnieszkę Cieślikową, Ryszarda Filasa, Adama Bańdę, Jacka Ladoruckiego i wielu innych badaczy z różnych ośrodków akademickich.

Na koniec warto przypomnieć słowa, które redakcja zamieściła w 2018 roku, że

Rocznik Historii Prasy Polskiej zawsze wychodził naprzeciw potrzebom środowiska prasoznawców, był odpowiedzią na dynamicznie rozwijające się badania nad czasopiśmiennictwem, które podejmowały coraz to nowe ośrodki naukowe, co miało związek także ze wzrostem popularności dziennikarstwa jako kierunku studiów<sup>145</sup>.

Pamiętajmy również o tym, że bez wielkiego zaangażowania założycieli, członków redakcji, członków Komisji i sympatyków „Rocznika” nie miałby on szans na przetrwanie w trudnych czasach transformacji. Miejmy nadzieję na dalszy pomyślny rozwój pisma jako organu Komisji Prasoznawczej pod kierownictwem prof. dr hab. Grażyny Wrony oraz auspicjami i opieką Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie.

## Bibliografia

- Archiwum „Rocznika Historii Prasy Polskiej”  
„Rocznik Historii Prasy Polskiej” (1998–2022)  
Dziki S., *„Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1962–1993) — portrety polskich czasopism prasoznawczych*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1999, z. 2 (4), s. 95–129.

---

<sup>145</sup> W dwudziestolecie pisma, RHPP 2018, z. 2, s. 3.

- Myśliński J., *Od „Rocznika Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” do „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1998, t. 1, z. 1–2.
- Wójcik E., *W dwudziestolecie powołania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”. Profesor Jerzy Jarowiecki — założyciel i wieloletni jego redaktor*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2020, nr 2, s. 5–25.